

A photograph of two men standing in front of a large, ornate building with many windows and a clock tower. The man on the left is wearing a grey suit and glasses, and the man on the right is wearing a red shirt and a dark jacket. They are both looking towards the right. The building behind them is a historic building with many windows and a clock tower.

DENKEN IN

MEERVOUD

ONDER PROFESSOREN

**JOUKE VAN DIJK (RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN)
EN JOHN GRIN (UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM)**

Al tijdens de fotosessie op het Academieplein in de stad Groningen, voorafgaand Aan het interview, gaan de professoren, die elkaar nog niet kenden, enthousiast in debat. Jouke van Dijk, hoogleraar Regionale Arbeidsmarktanalyse aan de Rijksuniversiteit Groningen en John Grin, hoogleraar Politicologie aan de Universiteit van Amsterdam, hebben duidelijke ideeën over de toekomst van het Noorden.

Later, achter een cappuccino in het op deze vrijdagmiddag gezellig drukke Feithuis, gaat de discussie moeiteloos door, in een imponerend tempo. Over de identiteit van de Noorderling, de ideale woonlocatie, het wereldwijde voedselvraagstuk en de innovatiekracht van het mkb. Het Noorden maakt de tongen los.

We trappen af met de vraag of de professoren liefde ervaren voor het Noorden. Jouke van Dijk voelt zich een echte Noorderling. Hij is geboren in Holwerd, verhuisde naar Ameland, ontmoette daar zijn vrouw in discotheek The Swinging Mill, ging naar Groningen voor de studie en woont daar nog altijd. "Groningen heeft een prettige maat van leven en wonen, het heeft alle voorzieningen."

"DE KRACHT VAN HET NOORDEN ZIT IN DE
COMBINATIE VAN DE VERSCHILLEN"

John Grin heeft geen Noordelijke wortels, maar komt er graag en regelmatig, vanwege vrienden, familie en professionele samenwerking. "Als buitenstaander verbaas ik me erover dat er vaak gesproken wordt over 'het Noorden'. De Noordelijke identiteit bestaat in mijn ogen niet, dat is te grofmazig. Groningen bijvoorbeeld is een van de weinige echte steden in Nederland. Eigenzinnig en gezellig, met een oriëntatie naar buiten en een goede kennis van zijn eigen geschiedenis. >

Daaromheen, in de provincie, liggen gemeenschappen die al heel lang bij elkaar horen en daar een specifieke identiteit aan ontlenden. En ook in Friesland bestaan grote verschillen. De Friese Wouden zijn compleet anders dan Leeuwarden. Je moet niet streven naar één identiteit." Van Dijk erkent dat er verschillen zijn, ook op bestuurlijk niveau, maar meent dat het Noorden wel degelijk als een geheel te zien is. "Er zijn ook overeenkomsten. Maar de kracht van het Noorden zit juist in de combinatie van de verschillen. Daarin moet je de balans zien te vinden. Als alles gelijk was, was het niets."

"DE GENERATIE DIE ZIJN HELE LEVEN IN HETZELFDE DORP WOONT, BESTAAT OVER 20 JAAR NIET MEER"

KRIMP

Een van de actuele thema's in het Noorden is krimp, de afname van de bevolking, vooral op het platteland. Van Dijk heeft zijn twijfels of de krimp in de randgebieden zich zal doorzetten. Hij signaleert dat het verband tussen woon- en werkplaats losser wordt en meent dat het Noorden daarvan kan profiteren. "Er zijn tegenwoordig steeds meer mensen die in Groningen of Assen wonen en in Utrecht of nog verder werken, voor een deel via internet. Die afstand wordt steeds minder relevant. Als we in Nederland wat meer aan afstanden gaan wennen, zoals in het buitenland, dan is het Noorden een ideale locatie om te wonen. We liggen eigenlijk prachtig, centraal in Europa." Van Dijk relateert de krimp ook door erop te wijzen dat krimp niet hetzelfde is als leegloop. "Uit onderzoek blijkt dat krimp niet betekent dat er alleen maar mensen weggaan. In deze gebieden komen juist ook weer andere mensen wonen, alleen minder veel. Er is dus wel veel beweging. Bedenk wel: de generatie die zijn hele leven in hetzelfde dorp woont, die bestaat over 20 jaar niet meer. Mensen met jonge kinderen zoeken de ruimte op. Ik wil ook best op het platteland wonen, maar als ik krakkemikkig word, neem ik een appartement in de stad."

ZILTE LANDBOUW

Een belangrijke uitdaging voor het Noorden is het vasthouden van de werkgelegenheid. Volgens Grin kan dat onder andere door slim in te spelen op veranderingen. "Ik heb gelezen dat langs de Waddenkust de landbouw gaat verdwijnen, vanwege de verzilting. Want de traditionele landbouw gebruikt zoet water. Maar het lijkt mij niet verstandig de landbouw in het Noorden op te doeken. Voor een duurzame toekomst zou het Noorden zich tot speerpunt voor zilte landbouw kunnen ontwikkelen, waarbij je dus het zoute water gebruikt om andere gewassen te telen. Van Dijk geeft aan dat hier al initiatieven zijn gestart. We hebben hier verstand van water, kennis van landbouw en voeding én er zijn hier enkele transnationale ondernemingen op het gebied van agrofood. Deze regio zou dankzij zilte landbouw allerlei nieuwe producten kunnen exporteren. Het gaat hier deels om kennisintensieve

arbeid, waarmee je de kenniseconomie van het Noorden een impuls kunt geven. En tegelijkertijd behoud je werkplekken voor mensen die niet een mbo-diploma of hoger hebben." Ook op mondiaal niveau is dit een interessant idee. "Rijst verbouwen vereist ontzettend veel zoet water. Stel dat je erin slaagt in zout water een product als aardappel te telen, dan help je het wereldvoedselvraagstuk enorm vooruit. En de exportmarkt is gigantisch."

LOKAAL

Grin ziet ook kansen ontstaan door bedrijven en lokale gemeenschappen meer met elkaar te verbinden. "Je moet de economische activiteiten in de regio als startpunt nemen. Kijk naar bedrijven als AKZO, Friesland Campina en Philips. Hoe kun je ze versterken? En breng deze bedrijven in contact met lokale gemeenschappen die plannen hebben, bijvoorbeeld op het gebied van energie of zorg." Volgens Van Dijk wordt deze slag in het Noorden al gemaakt. "Philips in Drachten had in het verleden weinig oog voor zijn vestigingsplaats, maar wil nu samenwerken met lokale bedrijven. Ik vind dat echt een verademing." Grote bedrijven en organisaties kunnen bovendien hun voorzieningen openstellen voor de gemeenschap, vindt Grin. "De bedrijfskantine kan 's avonds een bioscoop of een restaurant zijn. De fitnessruimte is in het weekend een sportzaal. Dit vraagt weinig extra energieverbruik en is een oplossing voor de verdwijnende voorzieningen in de dorpen."

OVERHEID

Wat moet in de toekomst de rol zijn van de bestuurders? De professoren zijn het erover eens dat de overheid in ieder geval minder zelf moet doen. Van Dijk: "Als overheid moet je niet zelf de lead nemen. De overheid moet faciliteren, ervoor zorgen dat inwoners en bedrijven initiatieven kunnen ontplooiën." Grin: "Ik zie drie belangrijke taken voor bestuurders. Ten eerste: zorg voor stevige ambities. Maak duidelijk dat er écht iets moet veranderen. Twee: breng als overheid een veelheid aan ideeën in. Zoek naar best practices elders in het land, laat succesvolle mensen hierheen komen en vertellen wat ze hebben gedaan. Drie: help bewoners en bedrijven om ideeën van de grond te krijgen. Steun ze bij het maken van een businessplan, maak onderzoeks- en innovatiecapaciteit beschikbaar en zorg voor voorfinanciering in de vorm van een lening. Het uitgangspunt moet zijn: hoe radicaler het idee, hoe meer ondersteuning. Want een doorsneeplan is veel gemakkelijker te realiseren. Het stomste wat je als overheid kunt doen, is zeggen: 'we gaan het idee zelf verder uitwerken'. Want daar wil je juist vanaf. Zeg ook niet: 'het is niet precies wat wij zelf dachten'. Dat is niet erg, zolang het idee de ambities dichterbij brengt." Volgens Van Dijk moet de overheid ook meer bestuurskracht krijgen. "Veel gemeenten zijn te klein. Op sommige plekken is een gemeentelijke herindeling nodig. Ik denk dat je voor Noord-Nederland aan 12 tot 15 kernen wel genoeg hebt. Dan verdwijnt de bestuurslaag van die drie provincies ook vanzelf. In deze opzet krijg je sterkere bestuurders, meer types als Adri Duijvestein en Ypke Gietema, types die eens wat durven, die ervoor zorgen dat er iets tot stand komt." Grin: "Als bestuurder moet je de problemen zien op te lossen op een manier waar de mensen blij van worden. Wat wil je nog meer?"

DENKEN

Vershil maken blijkt vooral een andere mentaliteit te vragen. Het Noorden blijft nu te veel hangen in 'blauwdrukdenken'. Daarbij stelt de overheid een langetermijndoel en probeert iedereen dat doel te bereiken. Dat lokt geen innovatie uit, vinden de professoren. Wanneer de huidige problemen het uitgangspunt zijn, ontstaan alleen oplossingen die een verlengstuk zijn van het verleden. De term 'omdenken' valt, een manier van denken waarbij problemen worden omgezet in mogelijkheden. Kijk naar de werkelijkheid zoals die is, en bedenk wat je daar mee zou kunnen. Zoals bij de zilte landbouw. Grin vindt dat dit nog te weinig gebeurt in het Noorden. Van Dijk kan dit deels beamen. "Er zijn nog steeds wethouders die menen dat ze krimp kunnen keren door woningen te bouwen. Maar tegelijkertijd zie ik ook de tendens dat men gaat onderzoeken wat cruciaal is voor de leefbaarheid. Dan blijkt dat een goede sociale cohesie cruciaal is. Dat vraagt heel andere oplossingen."

Ook 'denken in meervoud' zien de professoren als een belangrijke opgave voor het Noorden. Oftewel: niet overal zijn dezelfde oplossingen nodig. "Ga uit van bestaande gemeenschappen en bedrijven", legt Grin uit. "Geef hen de ruimte en ondersteun ze op maat met deskundigheid. Als de ene gemeenschap zich richt op duurzame energie en de andere op zorg, is dat prima. Eventueel kunnen ze hun oplossingen later uitwisselen, maar zeg vooral niet: 'het moet zó'. Laat het gebeuren."

"TEVEEL MKB DOET NOG STEEDS NIKS ONDANKS MEER DAN 25 JAAR INNOVATIEBELEID. DAT MOET ANDERS"

INNOVATIE

Als het gesprek ten einde loopt en het weekend lonkt, legt Grin nog even zijn vinger op een zere plek. "Ik heb gelezen dat er in het Noorden relatief veel midden- en kleinbedrijven zijn. Dat kan lastig zijn, want het is een eeuwig probleem dat de innovatiekracht in het mkb klein is." Van Dijk reageert verrast: "Interessant dat je dat zegt, want dit is momenteel een hot issue. Ons mkb innoveert inderdaad te weinig. Er is geld genoeg, en de potentie is er ook, maar teveel mkb doet nog steeds niks ondanks meer dan 25 jaar innovatiebeleid. Dat moet anders." Grin meent dat dit ook buiten het Noorden speelt. Innovatie kost veel tijd, onderzoeks- en ontwikkelcapaciteit en daar hebben kleine ondernemers altijd tekort aan. De overheid moet volgens hem in ieder geval zorgen voor aandacht, een goede werkwijze, faciliteiten en infrastructuur. "Als het Noorden erin zou slagen om de innovatiekracht in het mkb te versterken, maak je een klapper waarmee je zelfs internationaal kunt scoren." De uitdaging ligt er.

BIOGRAFIE

PROF. JOUKE VAN DIJK
— *Hoogleraar Regionale Arbeidsmarktanalyse aan de Rijksuniversiteit Groningen*

Jouke van Dijk (Holwerd, 1956) studeerde economie in Groningen. In 1986 promoveerde hij op het proefschrift 'Migratie en Arbeidsmarkt'. Zijn onderzoek richt zich op arbeidsmarktproblemen als werkloosheid, werkgelegenheid, migratie en het arbeidsmarktbeleid. Andere onderwerpen waar hij zich mee bezig houdt zijn regionale ontwikkeling en beleid, bedrijvendemografie, sectorale en functionele veranderingen in werkgelegenheid en productie, onderwijs en scholing, innovatie en technologische ontwikkeling en strekt zich ook uit tot locatiegedrag van bedrijven en ondernemerschap. De Waddenacademie is een KNAW-instituut dat een agenderende, programmerende en informerende rol vervult bij het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding in de Waddenregio. De onderzoeksgebieden zijn: geowetenschap, ecologie, cultuurhistorie, economie en klimaat. Jouke van Dijk was lid van de vakjury van de prijsvraag Noordervisie 2040, editie 2012.

PROF. JOHN GRIN
— *Hoogleraar Beleidswetenschap aan de UvA*

John Grin is hoogleraar beleidswetenschap, in het bijzonder systeeminnovatie aan de Afdeling Politicologie van de Universiteit van Amsterdam. Zijn onderzoek richt zich op transities en systeeminnovaties, met name rond landbouw en voeding, gezondheid en zorg. Met Johan Schot en Jan Rotmans publiceerde hij Transitions to Sustainable Development. New Directions in the Study of Long term Structural Change. Hij geeft regelmatig training professionals die werken aan systeeminnovaties, en is verantwoordelijk geweest voor de evaluatie en monitoring van diverse organisaties en programma's op dit gebied. Hij is mede-programmadirecteur Programmagroep Transnational Configurations, Conflicts & Governance van het Amsterdams Instituut voor Sociaalwetenschappelijk Onderzoek